

Grétsy Zsombor

Tévé-orvostudomány – avagy az „újkultúrorvosszakmagyarszaknyelv”

„Anyanyelvünk oszlopai a szaknyelvek” – ez a szép, Balázs Géza nyelvész által megfogalmazott gondolat mostanság egyre rosszabb szájjal jut az eszembe. A szaknyelveknek valóban „oszlopoknak” kellene lenniük, de ha gátlástalanul és kritikátlanul eltorzítják ezeket az „oszlopokat”, akkor sejthető, hogy mi is lesz a dolog vége. A szaklapokkal, hirdetőanyagokkal, tankönyvekkel vagy épp az OGYI-féle szövegterjesztési eredményekkel (no, ez a „mű” aztán egy ország szégyene!) most nem foglalkozom, csak néhány, az utóbbi időben mérgeződve, értetlenkedve vagy épp zavartan nevetgélve lejegyzetelt s most ismét a kezembe került, a tévéből szedett gyűjteményemből mutatnék be pár példát.

Hangsúlyoznom kell: a következő nyelvi lelemények nem a mindenféle bugyuta filmek vagy szerényen debil sorozatok kák nyelvi anyagából, hanem kifejezetten a „tudományosabb” csatornák dokumentumfilmjeiből, illetve egyéb csatornák ismeretterjesztő műsoraiból, adott esetben közszolgálati értékű híradóiból származnak. Kezdjük kis portyázásunk.

A tévéből tudtam meg például, hogy a kolerát a „kolera-vírus” okozza, a maláriát meg a „maláriavírus” terjeszti (eddig úgy véltem, ez utóbbi betegség terjesztésben valami izeltlábú a „hunyo”, a „maláriavírus” meg nem is vírus, hanem egy egysejtű állat), és hogy a „fekete himlő baktériuma” milyen veszélyes (még akkor is, ha az viszont valóban vírus, csak hogy egyértelműen nem a fekete himlőről volt szó, hanem a feketehalálról, amelyet speciel tényleg baktérium okoz). Persze arról is kaptam tájékoztatást már, hogy a láb gombásodást miféle gonosz baktériumok okozzák: ugye itt vannak mindjárt a Candidák. Hát van itt egy kis nyelvi-műveltségi zavar.

De ha már a gombákról volt szó, rögvest az is eszembe jut, ahogy egy táplálkozás szakértő ecsetelte (legalábbis a szinkron szerint), hogy étkezési szempontból „a gombák a legegészségesebb növények”. Kedvelvén a gombapaprikást, igen örült a szívem, de azért már egy felsős is megtanulja, hogy a gombák borzasztóan nem növények. Az viszont nagyon zavaró hír volt számomra, hogy valamiféle gondok vannak az „aflatoxin gomba” miatt, mert azért egy híradóbeli inzertet készíteni merő, fizetésért dolgozó ember általános műveltségébe beleférhetne, hogy ha egy szó – *toxinra*

végződik, az nem annyira élőlény, hanem valami mérge. Az „alkotó” bizonyára kultúratoxin-mártással szereti enni az „aflatoxin gombát”.

Olykor „médiasztrájkaink” kiejtésével is gond van. Szeretem, ha hanyag angolos beütéssel az „entrex” a téma, ha a Giardia „dzsiardia”-ként neveztetik meg, s ha egy ismeretterjesztő filmen belül egy valóban nagyon fontos hatóanyag három néven is fut: „atropin”, „akropin”, „apropin” – tessék elhinni, a hallással nincs probléma, csak a szinkronrendező tájékozottságával (ez esetben ez még teljességgel bocsánatos) s a szöveg-előkészítő szinkron dramaturg szakmai igényességével. Hogy tudniillik nincsen neki.

Büszke lehet az a gyógyszerész is, amelyik szerint „az algo szó azt jelenti: fájdalom”. Ha kinyitna az elkövető menedzserzenesi egy megfelelő szótárt – ha már orvos kollégái nem szólnak neki „érzékéből”, hogy itt valami nincs rendben –, meglepődve tapasztalna, hogy *algo* szó nincs is, hanem csak *algosz*, s az *algo-* (amely persze azért szintén benne lesz a szótárban) csupán görögös ún. elvonásos előtag s nem szó. No, természetesen nem kell mindenkinek nyelvésznek lenni s efféle szakkifejezéseket ismerni, de azért a legnagyobb nevű, tekintélyű cégek adhatnának az efféle „apróságokra” is: erre tán csak futná anyagi lehetőségeikből.

Tovább nem magyarázatom részletesen bosszúságaim okait, csak vázaltszerűen példálódzgatok kedvesebb „újkultúrma-gyarorvosi szaknyelvünkéből”, amellyel – ismétlem: a nívós! – szakmédiát és köztájékoztatást „csiszolgat” minket, nyelvünket s a természettudományok iránt manapság különösen fogékony és érdeklődő társadalmunkat.

Például kifejezetten félnék egy „toxikus vizsgálat” alanya lenni, inkább egy toxikológiai vállalnék be. A „Conan-szindróma” – bár magam még nem hallottam róla – biztos súlyos dolog, de ha már az adott műsor a *Conn-szindrómáról* szól, akkor érdemes azt úgy is nevezni.

Szinte szadiszztikus gondolatok támadtak a fejemben a „kompresszoros törés”-ről hallván; valamelyest lecsillapodtam, amikor rájöttem, hogy a *kompressziós törésről* van szó, bár tudom, az is rettenetesen fáj.

Azon már nem is csodálkozom, amikor gyermekek számára magyaráznak tévés tudorok a „DNA”-ról – hiszen az a DNS szó, azzal a hunniai archaikusságú *savat* rövidítő S-sel már úgyszólván unalmas volt. A kedves bemondónő feje fölé meg írjuk csak, hogy „HIV Virus” (sic!): szövegszínesítő redundancia, zavaros egybeírás-különírás-kötőjelezés, a „Virus” pedig nyilván a dolog keresztnéve, azért nagy V, de hogy angolos műveltségét is bizonyíthassa a stáb, legyen a *virus* rövid *i*-vel írva.

Aztán hallottam az „emlékező idegek”-ről is, csak úgy, említés szinten. Azóta is izgat, vajon miről lehetett szó. Kérem hozzáértő olvasóinkat: világosítsanak föl az ügyben – attól tartok az ideggyógyászatból valamiről teljesen lemaradtam. De a „térdkorong” törésének titkát „megfejtettem”. A „térdkorong” a *patella* (esetleg magyarul *térdkalács*) „új kultúr magyar” orvosi neve. Tessék megjegyezni.

Nem folytatom, csupán egy utolsó (úgy két évvel ezelőtt „levadászott”) kifejezést elevenítek föl – még most is beleremeg

a hátam, mert gyenge idegzetű lévén irtózom a horrortól: emlékszem, azonnal a távkapcsolóhoz ugrottam csatornaváltás végett. Rettenetem, szerintem, érthető. A „láncfűrész lobotomia” volt a téma. (Ismeretterjesztő műsor, az agy évtizede után.) Azóta is kutatom a hihetetlen kifejezés megszületésének titkát. A *láncfűrész* angolul *chain-saw*. Egyelőre eddig jutottam.

S mindezt miért is írtam le? Egyszerűen mert fontos, rendkívül fontos, hogy legalább a legnézettebb, legnagyobb hatású médiában, a televízióban legyen az ismeretterjesztés valóban ismeretterjesztés és ne tömegbutítás; fontos, hogy legyen igényesség, s a területen dolgozók fejében legyen némi általános műveltség.

Nem apró hibáskákról van szó csupán: itt egy társadalom, egy ország, egy nyelv képét (és esetleg jövőjét) látjuk egy bizarr tükörben.

Tenni kéne valamit az illetékeseknek. Vagy csak álmodozom?

„Igen, nekünk a nyelvünk nagyobb kincsünk, mint a földünk, mert régiebb, s akkor is él, amikor a föld már nem a miénk. Nagyobb, mint a történelmünk, mert a történelem a nyelvben elfér, de a nyelv nem fér el a történelemben. Ezt az élő, zengő testet, ezt az óriási és közös műalkotást, kibeszélhetetlen szépségű lélekparkot, maga az Alkotó teremtette, sok ezer év finomította, fejlesztette, ápolta. Dolgozott rajta az idő, az évszakok járása, a természeti és történelmi erők. Lángelmék alkotásaikkal gazdagították, felfedezők kincseiket ide rejtették el, győzelmeikkel ezt szentelték meg. Igazán közös kincsünk, egyetlen nemzeti vagyon, amelyből a szegény embernek is éppen annyi jut, mint a hercegnek, vagy mint a grófnak. És csak annak nincs belőle semmi sem, aki maga dobta el magától. Titkos jegy, amelyből minden bábeli zűrzavarban egymásra ismerünk. Címer, amelyet büszkén hordozunk az emberi szellem mérkőző porondján. Leghűbb képünk, mert nem nyelvünk olyan, mint mi, hanem mi vagyunk olyanok, mint a nyelvünk. Bástyánk, lélekgyepűnk, védelmi rendszerünk, hódító hadseregünk, szent kapunk, amely kizár és befogad, menedéket nyújt, és otthonunkat jelzi. Nincs nemzeti vallásunk. Művészetünk, tudományunk és jogrendünk éppúgy Európáé, mint a miénk. Egyedül a nyelvünk, ami külön sajátunk és senki másé. Ezt beszélni és mívelni az igazi *ars hungarica*.”

Ravasz László (ref. püspök)